

ภาพสะท้อนการตั้งถิ่นฐาน จากวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช

วิมล คำศรี*

๑. ความนำ

บทความเรื่องนี้เขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการอภิปรายเรื่อง "ภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐานจากหนังสือชุด (สมุดข่อย) และวรรณกรรมอื่น ๆ ที่ค้นพบในนครศรีธรรมราช" ในโอกาสการประชุมสัมมนาทางวิชาการทักษิณศึกษา ครั้งที่ ๑ เรื่อง วัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราช ในที่นี้มุ่งเน้นวรรณกรรมอื่น ๆ เป็นหลัก

ภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐานจากวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช ที่จะนำเสนอในที่นี้มีประเด็นพิจารณา ๓ ประเด็นคือ

- ๑.๑ ทำเลที่ตั้งถิ่นฐานของชาวนครศรีธรรมราช
- ๑.๒ เหตุผลสำคัญของการตั้งถิ่นฐาน ณ ทำเลต่าง ๆ ของชาวนครศรีธรรมราช
- ๑.๓ ข้อสังเกตบางประการ เกี่ยวกับภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐานจากวรรณกรรมท้องถิ่น

๒. ประเด็นพิจารณา

๒.๑ ทำเลที่ตั้งถิ่นฐานของชาวนครศรีธรรมราช

โดยสภาพภูมิศาสตร์นครศรีธรรมราชเป็นเมืองชายทะเลที่มีทั้งทิวเขา แม่น้ำ ลำคลอง ที่ราบลุ่ม ที่ราบริมทะเล และที่ราบไถลภูเขา

* รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

พืดเขาที่สำคัญได้แก่ พืดเขานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) ซึ่งเป็นพืดเขาที่ยาวที่สุดในภาคใต้ พาดไปตามแนวยาวของคาบสมุทร

แม่น้ำลำคลองที่สำคัญมีหลายสาย ต้นน้ำมักเกิดจากพืดเขานครศรีธรรมราชและพืดเขาบรรทัด แม่น้ำลำคลองเหล่านี้ส่วนใหญ่ไหลลงสู่อ่าวไทย บางสายไหลลงสู่ทะเลอันดามันทางด้านจังหวัดตรัง ดังเช่น

แม่น้ำปากพนัง มีต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาบรรทัด ในเขตอำเภอชะอวด ไหลผ่านอำเภอเชียรใหญ่ ลงสู่ทะเลที่อ่าวปากพนังในเขตอำเภอปากพนัง

แม่น้ำตาปี มีต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาหลวง ในเขตอำเภอฉวาง มีคลองสำคัญ เช่น คลองละอวย คลองมีน คลองจันดี แม่น้ำตาปี ไหลลงทะเลที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คลองท่าดี คลองเขาแก้ว คลองปากพญา และคลองเสาชง มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอลานสกา

คลองนอกท่า คลองบ้านเกาะ มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอพรหมคีรี

คลองกลาย คลองท่าหน มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา และอำเภอสิชล

คลองท่าเลา คลองท่าโลน มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอทุ่งสง ไหลลงอ่าวกันตัง

ด้านทะเลอันดามัน

จากสภาพภูมิศาสตร์เช่นนี้ มีผลให้พื้นที่และอาชีพประชากรแตกต่างกัน ซึ่งพอจะจำแนกได้เป็น ๔ เขตคือ

๒.๑.๑ เขตพื้นที่ราบริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนบน

พื้นที่แถบนี้ลาดเทจากพืดเขานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) ไปจดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย เหมาะสำหรับทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และการประมง ประกอบด้วยพื้นที่อำเภอขนอม สิชล ท่าศาลา และอำเภอเมือง

๒.๑.๒ เขตพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งทะเลตะวันออกตอนล่าง

พื้นที่แถบนี้เป็นที่ราบลุ่มซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างขวาง ใช้ประโยชน์ได้ดีในการทำนา เพาะปลูกพืชผัก และทำการประมง ประกอบด้วยพื้นที่อำเภอเมือง (บางส่วน) ปากพนัง เชียรใหญ่ หัวไทร ชะอวด ด้วยเหตุที่มีแม่น้ำปากพนังไหลผ่าน บางครั้งจึงเรียกบริเวณนี้ว่า "เขตลุ่มน้ำปากพนัง"

๒.๑.๓ เขตที่ราบเชิงเขาด้านตะวันตก

พื้นที่แถบนี้ใช้ประโยชน์ได้ดีในการทำเหมืองแร่ สวนยางพารา สวนผลไม้ สัตว์เลี้ยง ประกอบด้วยพื้นที่อำเภอทุ่งสง ฉวาง บางขัน พิปูน ทุ่งใหญ่ และนาบอน

๒.๑.๔ เขตพื้นที่เชิงเขาตอนกลาง

พื้นที่แถบนี้เป็นป่าดงดิบ อันเป็นต้นน้ำลำธารหลายสายในจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้ประโยชน์ได้ดีสำหรับการทำสวนผลไม้ สวนยางพารา สวนกาแฟ ประกอบด้วยพื้นที่อำเภอลานสกา พรหมคีรี ร่อนพิบูลย์ นาบอน^๑

ชาวนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณสันทราย ชายฝั่งทะเล และบริเวณตอนในของแผ่นดิน

ผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณสันทรายชายฝั่งทะเลมักยึดเอาบริเวณน้ำเป็นแหล่งทำมาหากิน ส่วนผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณตอนในของแผ่นดินนั้น มักยึดเอาแม่น้ำลำคลอง และเชิงเขาเป็นแหล่งทำกิน^๒ ภาพสะท้อนเรื่องการตั้งถิ่นฐานลักษณะนี้ ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชหลายสำนวน โปรดพิจารณาถึงตัวอย่างวรรณกรรมท้องถิ่นต่อไปนี้

๑) เพลงร้องเรือ

ไปไหนเหอ	พาน้องไปกันพ่อโนเน
บุกน้ำข้ามเล	จับปลาในคลองสี่สน
ผักนึ่งอยู่ใต้	หน่อไม้อยู่บน
จับปลาในคลองสี่สน	สองคนพระมารดา
เจ้าเนื้อเย็นเหอ	แม่ไมให้เล่นบนหาดทราย
ครั้นน้ำขึ้นมา	น้ำเทอหมั้นจะพาเจ้าลอยหาย
แม่ไมให้เล่นบนหาดทราย	เสียชีวิตเจ้าคนเดียว

^๑ วิเชียร ณ นคร "ภูมิหลังจังหวัดนครศรีธรรมราช" ในการศึกษาถิ่นพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า ๕๕ - ๖๐.

^๒ วิเชียร ณ นคร การศึกษาถิ่นพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า ๑๓๓.

ไปเขาเหอ	ไปตัดหวายเลามาคล้องช้าง
ทำบ่วงให้กว้างกว้าง	คล้องช้างในภูเขาเขี้ยว
ช้างมีสี่เท้าร้อย	ไม่เหมือนช้างน้อยน้องตัวเดียว
คล้องช้างในภูเขาเขี้ยว	ตัวเดียวเบรียวลึงโลด
ไปป่าเหอ	ไปหลบหลังคาให้น้องก่อน
ฝนเทอมันรั่วลงตามกลอน	ผ้าผ่อนน้องเปียกเสียดมดสิ้น
งยแลบหลังคา	น้ำตาน้องไหลอยู่รินริน
ผ้าผ่อนน้องเปียกเสียดมดสิ้น	นั่งกินแต่น้ำตา

๒) ปริศนา

วัดชายคลอง	ต้นเคียนทองล่องน้ำมา
พระโคตมั่งตื่นท่า	พิงปฤษฎากับกำแพง
ตั้งแห่งสมอ	ตั้งหม้อใส่แกง
ปลาปากหางแดง	ซัดได้หลายฟุง
วัดมเหยงคณ์	มีธงสามชาย
ปากน้ำกลาย	อยู่ฝ่ายอุดร
มีโหนดต้นอ่อน	มีท่อนต้นแฉ่
ผู้ใดรู้แก้	กินไม่รู้สิ้นเลย

๓) เพลงบอก

กูเกียดร้านจะไปเหนือ	เพราะทางเรือมันแสนไกล
รอดชอบทุกไปคลองดอน	เที่ยวหลอนพวกไม่ตา

๔) สำนวน

เกลอเขาเกลอเล
 ชาวเลหน้าปลา ชาวนาหน้าข้าว ชาวสวนหน้าผลไม้

๕) ชื่อบ้านนามเมือง

ก) ชื่อบ้านนามเมืองที่ผูกพันอยู่กับการตั้งถิ่นฐานแถบภูเขา

ชื่อบ้านนามเมืองกลุ่มนี้มักจะมีคำ "เขา" "ดอน" "ทอน" "ควน" "ห้วย"

"ไล" "ถ้ำ" "วัง" ประกอบอยู่ดังเช่น

- เขาแก้ว เขาขาว เขาชุ่มทอง เขาน้อย เขามหาชัย เขาพระบาท
เขาพระทอง เขาโร เขาเหล็ก เขาขุนพนม
- ดอนไคร ดอนตะโก ดอนตรอ ดอนยาง
- ทอนหงส์ ในทอน
- ควนเกย ควนกรต ควนกลาง ควนเคิ่ง ควนชุม ควนพัง ควนทอง
ควนชลิก
- ห้วยบริก ห้วยผักหนาม ห้วยแดง ห้วยหาร
- ไสฝ้าย ไสไฟลาม ไสหรั ไสใหญ่
- ถ้ำพรรณา ถ้ำใหญ่ ถ้ำตลอด
- วังก้อง วังหิน วังหีบ วังอ่าง

ข) ชื่อบ้านนามเมืองที่ผูกพันอยู่กับการตั้งถิ่นฐานแถบชายฝั่งทะเล แม่น้ำ
ลำคลอง และลึกเข้าไปในแผ่นดิน

ชื่อบ้านนามเมืองกลุ่มนี้มักจะมีคำ "แหลม" "ปาก" "บาง" "ท่า" "ท้อง"
"คลอง" "เกาะ" "ทุ่ง" "นา" และ "บ้าน" ประกอบอยู่ดังเช่น

- แหลมभी แหลมโหนด แหลมตะลุมพุก
- ปากนคร ปากเนตร ปากพั่น ปากแพรก ปากพูน
- บางจาก บางพระ บางศาลา บางสระ บางตะพง
- ท่าจีน ท่าขนาน ท่าซัก ท่าซอม ท่าเรือ ท่าไร่ ท่าประจะ ท่าพญา
- ท้องโกงาง ท้องเนียน ท้องลำเจียก
- คลองกระบือ คลองขุด คลองน้อย คลองสุขุม
- เกาะนางโดย เกาะเพชร เกาะทวด
- ทุ่งปรี้ง ทุ่งสัง ทุ่งสง ทุ่งใหญ่
- นาเคียน นาบอน นาทราย นาพรุ นาโพธิ์ นาไม้ไผ่ นาสาร
นาหลวงเสน นาวา นาแวง นากะชะ นาเหนือ
- บ้านกลาง บ้านเพ็ง บ้านเนิน บ้านตุล

๖) นิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านนครศรีธรรมราชหลายเรื่องที่สะท้อนให้เห็นเรื่องการตั้งถิ่นฐานในที่นี้ขอนำเอาเรื่อง "เกลอลเขา เกลอลเล" มาเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาศึกษาต่อไป

นานมาแล้วมีชายสองคน คนหนึ่งบ้านเรือนอยู่แถบที่ราบสูงเชิงเขา มีอาชีพทำไร่ทำสวน อีกคนหนึ่งอยู่ชายฝั่งทะเล มีอาชีพทำประมง เช่น ตกเบ็ด ทอดแห ลงอวน

ชายสองคนนี้ได้มาพบกัน ณ ที่แห่งหนึ่ง และเนื่องจากเขาทั้งสองมีหน้าตาละม้ายกัน และยังมีอุปนิสัยใจคอบางอย่างคล้าย ๆ กันด้วย จึงทำให้ทั้งสองถูกอภัยต่อกันและคบกันเป็นเพื่อนเกลอในเวลาต่อมา โดยได้เรียกชื่อแทนตัวกันว่า "ไอ้เกลอล" ตั้งแต่นั้นมา

อยู่มาวันหนึ่ง ไอ้เกลอลเขาได้ชวนไอ้เกลอลเลไปเที่ยวยังบ้านของมัน เมื่อไอ้เกลอลเลได้ไปถึงบ้านเพื่อนเกลอของตน ก็ให้รู้สึกชอบใจในความแปลกของภูมิประเทศที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน มันได้เที่ยวเดินชมไร่สวนตลอดไปถึง ห้วย เทว และหินผาอันเป็นสิ่งธรรมชาติที่มันเพิ่งจะพบเห็นในครั้งนี้ และเมื่อถึงเวลาอาหารเย็นในวันนั้นไอ้เกลอลเขาก็ได้นำเอาเมล็ดส่งมาแกงให้เกลอลเลเพื่อนของตนกินเป็นกรณีพิเศษอีกด้วย ไอ้เกลอลเลจึงได้กินอาหารมื้อนี้ด้วยความเอร็ดอร่อยยิ่งนัก มันจึงถามเพื่อนของมันขึ้นว่า "เฮ...เฮ ไอ้เกลอลเทอแกงอะไรละที่มันเอามาให้กูกินนี้ ทำไมมันถึงได้อร่อยอย่างนี้วะ" ไอ้เกลอลจึงตอบเพื่อนไปว่า "แกงหมีเขาแกงเนื้อหมีเขาโว้ย" ไอ้เกลอลเลเมื่อได้ฟังดังนั้นก็ให้ความสงสัยเป็นอย่างยิ่งว่า หมีเขานั้นเป็นสัตว์ประเภทใด เอามาเลี้ยงได้เหมือนเบ็ดเหมือนไก่หรือไม่ว่างไรกันแน่ ทั้งนี้เพราะตนไม่เคยเห็นหรือรู้จักมาก่อนนั่นเอง ตนจึงไ้ถามได้เกลอลเขาเพื่อนของตนขึ้นอีกว่า "ไอ้หมีเขาที่มันว่านั่นเอามาเลี้ยงได้ไหมวะ กูซึกจะติดใจในรสชาติของเนื้อมันมากขึ้นมาแล้วโว้ย"

ไอ้เกลอลเขาเมื่อได้ทราบความประสงค์ของเพื่อนเช่นนั้น ก็คิดที่จะแกงเพื่อนเกลอของตนทันที จึงตอบไปว่า "เออเอามาเลี้ยงได้" ไอ้เกลอลเลได้ถามต่อไปว่า "ไทน์มึงลองบอกให้กูรู้อย่างละเอียดทีเถิดว่าเลี้ยงอย่างไรและให้มันกินอะไร มันถึงจะโตเร็ว" ไอ้เกลอลเขาจึงได้บอกวิธีเลี้ยงเมล็ดส่งให้เพื่อนของมันฟังว่า "ไอ้หมีเขานี้ถ้าจะให้มันโตเร็วแล้วควรจะไปเลี้ยงไว้ในลำไ้ เพราะมันชอบกินขี้ไ้" ไอ้เกลอลเลเมื่อได้ทราบดังนั้นจึงได้อ้อนวอนให้เพื่อนช่วยหามาเมล็ดส่งที่ตนเชื่อว่าเป็นหมีเขาให้ เพื่อจะเอาไปเลี้ยงไว้สักตัว ไอ้เกลอลเขาจึงได้ดักเมล็ดส่งเป็น ๆ ให้ไปตัวหนึ่งในเวลาต่อมา

เมื่อได้มุตสังไปแล้ว ไอ้เกลอเสคนั้นก็ได้นำไปเลี้ยงไว้ในเล้าไก่ที่บ้านของมัน โดยกะว่าอีกไม่กี่วันหมีเขาตัวนั้นคงจะโตขึ้น จนพอที่จะกินเนื้อของมันได้ และในวันต่อมาเมื่อไปดูที่เล้าไก่อีกหน ก็พบแต่เฉพาะหมีเขาตัวนั้นแหละได้อ้วนพีขึ้นจริง ๆ แต่ทว่าไก่อีก ๗-๘ ตัว ในเล้าได้อันตรธานไปสิ้น จึงรู้ทันทีว่า ไอ้เกลอเขาเพื่อนของตนผู้นั้นได้ทำพิษเข้าให้แล้ว โดยแกล้งลือกให้เอาสัตว์ที่กินไก่เป็นอาหารมาเลี้ยงไว้ในเล้าไก่ และไก่ทั้งหมดจึงกลายเป็นอาหารของสัตว์ที่มันเข้าใจว่าเป็นหมีเขาตัวนั้นเข้าพอดี ตนจึงต้องเสียไก่ไปถึง ๗ - ๘ ตัว โดยได้มุตสังมาเพียงตัวเดียว มันคิดว่าได้ไม่คุ้มเสีย จึงทำให้ชายเกลอเลรู้สึกแค้นใจ เพื่อนเกลอของย้งนักที่ลือกลงได้ลงคอ แต่ก็เก็บความรู้สึกไว้ได้มาโดยตลอด

อยู่ต่อมาวันหนึ่ง ไอ้เกลอเขาได้มีฐานะเป็นที่ชายฝั่งทะเลนั้น จึงได้แวะเยี่ยมเยียนไอ้เกลอเลเพื่อนของตนจนถึงบ้านช่องด้วย เมื่อได้พบปะสนทนาปราศรัยไต่ถามสารทุกข์สุกดิบกันพอสมควรแล้ว ไอ้เกลอเขาก็ไต่ถามเพื่อนของมันถึงมุตสังที่ให้มาเลี้ยงว่า "เป็นไงวะ หมีเขาที่กูให้มันนะโตมากแล้ววี่ไง" ไอ้เกลอเลเมื่อได้ยินเพื่อนถามเช่นนั้นก็รู้สึกแค้นใจขึ้นมาทันที แต่แกล้งตอบไปว่า "เออ...เออ มันโตเร็วดีวะ และกูก็ได้ฆ่าแกงกินเสียแล้ว" เกลอเลได้ต้อนรับขับสู้ไอ้เกลอเขา เพื่อนของตนอย่างดีเหมือนกับว่าไม่เคยมีอะไรเกิดขึ้นมาก่อน แบบน้ำซุญอยู่ใน น้ำใสอยู่นอกที่เดียว ได้ต้อนรับเพื่อนของมันด้วยปูทะเลต้มตัวใหญ่ ซึ่งก็เป็นที่ชื่นชอบของไอ้เกลอเขายิ่งนักเช่นกัน ทั้งนี้เพราะมันไม่เคยลิ้มรสเนื้อปูทะเลมาก่อนเลย จนถึงได้เอ่ยปากถามไอ้เกลอเลเพื่อนของมันว่า "ไอ้ตัว...ที่มันเอาให้กูกินอยู่นี่นะ มันสัตว์อะไรกันละเพื่อน" ไอ้เกลอเลจึงตอบว่า "ที่บ้านกูเขาเรียกมันว่าควายละ" ไอ้เกลอจึงออกปากขอไปเลี้ยงไว้ที่บ้านตนบ้าง ไอ้เกลอเลเมื่อสบโอกาสเช่นนั้นก็รู้สึกสนใจมันยิ่งนักที่จะได้แก้แค้นเพื่อนเกลอของมันให้สมอยากเสีย จึงตอบไอ้เกลอเขาออกไปว่า "ได้สิวะ เอาไปเลย กูจะหาให้มันเอาไปเลี้ยงไว้สัก ๒ - ๓ ตัว แต่ว่ามันจะเลี้ยงมันจริงหรือเปล่านั้น" ไอ้เกลอเขาเมื่อได้ฟังเพื่อนกล่าวดังนั้นก็ตั้งใจ จึงกล่าวต่อไปว่า "กูจะเอาไปเลี้ยงจริง ๆ นะซี แต่ว่ามันเลี้ยงอย่างไรกันล่ะ ถึงจะได้โตเร็ว ๆ" ไอ้เกลอเลจึงได้ชี้แจงวิธีเลี้ยงควายแลกแก่เพื่อนของมันว่า "ให้มันเอาขังไว้ในกะละมังใบใหญ่ ๆ โดยใส่น้ำเอาไว้บ้าง แล้วให้หาคะโรปิดไว้เพื่อป้องกันไม่ให้มันหนีไปเสีย" ไอ้เกลอเขาจึงได้ถามถึงอาหารที่จะให้ปูที่มันเข้าใจว่าเป็นควายเลกิน ไอ้เกลอเลจึงได้บอกว่าส่วนอาหารนั้นก็หาได้ไม่ยากเย็นอะไรเลย "น้ำเหยี่ยวงิลละ เป็นยอดอาหารของควายเลชิ้นหนึ่งเลยละ และถ้าได้เป็นน้ำเหยี่ยวของผู้หญิงด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้มันโตเร็วขึ้นเป็นสองเท่าทันที แต่ว่าไอ้ควายเลนี้มันค่อนข้างดุอยู่เหมือนกัน ละเวียเวลาของมันคุ้ขึ้นมาทีไรก็เอาเขาของมันหนีบให้เท่านั้นละวะ แต่ไม่เป็นไรหรอกเพื่อน เรามีวิธีแก้ไขได้ คือถ้ามันหนีบก็กัดเขาของมันเข้าบ้าง มันก็จะวางทันที เพราะมันกลัวฟันของคนมากกว่า อย่างอื่นมันแพ้ฟันคนวะ"

ด้วยรสชาติของเนื้อปูทะเลซึ่งไอ้เกลอเขาไม่เคยกินมาก่อนนั่นเอง จึงทำให้
 ตนลืมไปว่ามันเคยหลอกเพื่อนของมันในเรื่องที่คล้าย ๆ กันนี้มาแล้ว หรืออาจจะเป็นเพราะกรรม
 สมองกรรมก็อาจจะเป็นได้ จึงได้นำเอาปูทะเลมาเลี้ยงไว้ที่บ้านของตนบ้าง และตนก็ได้เฝ้า
 ใส่กะละมังให้ปูกิน ๒ - ๓ ครั้ง แล้วนึกถึงคำพูดของไอ้เกลอเลเพื่อนของมันขึ้นได้ว่า ถ้าอยาก
 ให้ปูนั้นโตเร็ว ๆ ละก็ให้มันกินน้ำเฝ้าผู้หญิง ไอ้เกลอเขาจึงได้บอกกับเมียของมันว่า ต่อไป
 เมื่อปวดท้องเฝ้าก็ให้เฝ้าลงไปในกะละมังนั้น ดังนั้นต่อมาเมื่อเมียของมันได้ปวดท้องเฝ้า
 ขึ้นมา นางก็ได้นั่งคร่อมลงบนกะละมังเลี้ยงปูนั้นทันที ซึ่งก็ยังจะไม่ทันได้เฝ้า ปูก็หนีบเอา...
 ของนางเข้าอย่างจังหนีบเสียแล้ว นางจึงร้องด้วยเสียงอันดังให้ผู้ชายช่วยด้วยความเจ็บปวด ฝ่าย
 ไอ้เกลอเขาผู้ผู้ไม่รู้จะทำอย่างไรถูก แต่มันก็นึกขึ้นได้ว่า เพื่อเกลอของมันได้เคยบอกไว้แล้ว
 ถึงวิธีปราบควายเล มันจึงได้กัดที่ก้ามของปูนั้นเองเข้าให้บ้าง เพื่อช่วยเมียตามที่ตนเข้าใจ
 ปูทะเลจึงได้เอาก้ามอีกข้างหนึ่งหนีบติดเข้ากับของไอ้เกลอเขาเข้าอีกด้วย ฝ่ายเมียของมันก็ยังร้อง
 ให้ช่วยจนเสียงหลงว่า "โอ๊ย ๆ มันเจ็บจริง ๆ พี่เอ๊ย ช่วยเอาเขามันออกจาก... ของฉันที่เกิด"
 ฝ่ายข้างผัวก็ร้องออกไปว่า "กูเจ็บเหมือนกันละวะ แต่มึงก็ยังดี เพียงแต่เจ็บเท่านั้น ส่วนภูลิ
 ทั้งเจ็บทั้งเหม็นจะตายอยู่แล้ว" ทั้งสองฝ่าเฝ้าต่างก็ได้รับความเจ็บปวดและต่างคนต่างก็ช่วยเหลือ
 ตนเอง โดยเอามือจับก้ามปูเพื่อจะกระชากมันออก แต่ก็ทำอย่างหยาบ ๆ ไม่ได้ เพราะปูมันหนีบ
 ติดอยู่ที่ทั้งสองก้าม จึงต้องยกแยะยกยันแก๊กันอยู่นาน และกว่าจะแก้ไขกันได้ก็ทำเอาทุลักทุเลกันไป
 ทั้งสองคนที่เฝ้า

ไอ้เกลอเขาจึงคิดขึ้นได้ว่า เหตุที่เกิดขึ้นนี้ก็เพราะมันได้ก่อขึ้นก่อน มันจึงได้
 เดินไปขอโทษเพื่อนเกลอของตนในเวลาต่อมา แต่ไอ้เกลอเลไม่ยอมติดด้วยเพราะมันยังคิดแค้นอยู่
 ไม่หาย ทั้งสองจึงได้ตัดขาดจากความเป็นเพื่อนเกลอและมูนกันตั้งแต่นั้นมา โดยไอ้เกลอเล
 ได้พูดขึ้นว่า เริ่มแรกของความเป็นเพื่อนก็หลอกลวงกันเสียแล้ว จะคบกันไปอีกทำไมกัน ไม่เห็น
 มีประโยชน์อะไรเลย คนพรรค์นี้ คบทางพร้าวยิ่งดีกว่าเสียอีก เพราะยังพอจะให้แสงสว่าง
 ได้บ้าง^๑

การตั้งถิ่นฐานตามลักษณะภูมิศาสตร์ของชาวนครศรีธรรมราช เท่าที่ปรากฏใน
 วรรณกรรมมุขปาฐะดังได้ยกมาพิจารณา สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงซึ่งนักวิชาการได้บันทึก
 หรือเขียนไว้เป็นตำราและสารคดีทางวิชาการ ดังเช่น

^๑ ผู้เล่า : นายหนูขาว ไชยพลบาล บ้านเลขที่ ๔ หมู่ที่ ๓ ตำบลควนหนองหงส์ อำเภอชะอวด
 จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์^๑ และศรีศักร วัลลิโภดม^๒ ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ต่างให้ความรู้เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานตามภูมิศาสตร์ของชาวนครศรีธรรมราชไว้ตรงกันว่า นครศรีธรรมราชเป็นเมืองชายทะเลที่มีทั้งทิวเขา แม่น้ำ ลำคลอง ที่ราบริมหาด และที่ราบใกล้ภูเขา ทิวเขาที่สำคัญได้แก่ ทิวเขานครศรีธรรมราช เป็นต้น มีแม่น้ำสำคัญ เช่นแม่น้ำตาปี แม่น้ำปากพนัง เป็นต้น คลองที่มีชื่อเช่น คลองชะเมา คลองหัวไทร คลองเชียรใหญ่ และคลองแดน เป็นต้น แม่น้ำลำคลองเหล่านี้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อภารกิจต่าง ๆ ทั้งภายในบริเวณนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง

๒.๒ เหตุผลสำคัญของการตั้งถิ่นฐานของชาวนครศรีธรรมราช

ลักษณะสำคัญของทำเลต่าง ๆ ที่ชาวนครศรีธรรมราชเลือกตั้งถิ่นฐานพอจะประมวลได้ดังนี้

- ๑) เป็นทำเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
- ๒) เป็นทำเลที่มีการคมนาคมสะดวก
- ๓) เป็นทำเลที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชในส่วนที่เกี่ยวกับเหตุผลสำคัญดังกล่าวนี้ ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชหลายสำนวน

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างวรรณกรรมต่อไปนี้

ก) ถ้อยคำสำนวนและภาษาชาวบ้าน

อยู่คลองอยู่ให้ถึงท่า	อยู่ป่าอยู่ให้ถึงเขา
อยู่กลางกลาง	ป่าต่างเหมือนหลังเต่า
หรือ	
อยู่คลองอยู่ให้ถึงท่า	อยู่ป่าอยู่ให้ถึงไม้
อยู่กลางกลาง	ป่าต่างป่าลาย

^๑ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ "อาณาจักรตามพรลิงค์" ในประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช หน้า ๑๔ - ๑๕.

^๒ ศรีศักร วัลลิโภดม "ชุมชนโบราณในภาคใต้" ในประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช หน้า ๓๖ - ๓๗.

การเลือกทำเลที่ตั้งลักษณะนี้เพื่อตั้งถิ่นฐาน เป็นคตินิยมที่สอดคล้องกับ
สภาพภูมิศาสตร์ของนครศรีธรรมราชในอดีตกาล

ข) เพลงร้องเรือ

เดือนหกเหอ	คางคกไถนา
ลูกเขียดคอนกล้า	ปูนาเล่นดำ
หอยข้างหอยโขง	โก้งโค้งยังคำ
แมงดาตาดำ	คำคำส่งนมน้อง

ถางไร่เหอ	ถางไร่ปลูกส้มป่าไผ่
ถึงตัวฟ้าดำเหมือนถ่านไฟ	เชิญไถไถ้เกิดเจ้าเอววัลย์
นานไปข้างหน้าถ้าเป็นยล	ความว้าวความคณมันปนกัน
เชิญไถไถ้เกิดเจ้าเอววัลย์	สองเปลเวไม่ทันเอง

ลูกสาวเหอ	ลูกสาวชาวปากพ่อง
เอวกลมมนมตั้ง	นั่งท่าเคยแผ่น
ปั้นให้กลมกลม	ชมให้แบนแบน
นั่งท่าเคยแผ่น	ให้แบนเหมือนเงินเหรียญ

พี่ขุนเหอ	ทาบหนูนมาชาย
เที่ยงเที่ยงสายสาย	หยุดพักหายใจร้อน
แวะเดี๋ยวก่อนดำพี่ขุน	ฉานอื้อซื้อหนูนเดินสักก้อน
หยุดพักหายใจร้อน	แดดอ่อนค่อยลาไป

ไปคอนเหอ	สั่งให้พี่บั้งอรซื้อเทริด
ซื้อทองกำเนิด	ซื้อเทริดบัวหลวง
ซื้อมาเป็นสร้อย	ร้อยมาเป็นพวง
ซื้อเทริดบัวหลวง	เก็บสร้อยร้อยพวงชาย

ค) ปรีศนาและร้อยกรองชาวบ้าน

ภูเขาสี่ยอด	ทอดพานไ้วบน
มีสายซั๊กยนต์	คนเดินตามหลัง
	(คนเฒ่า)

โก้งโค้งโหมงตึง	มือหนึ่งลอก
พอน้ำออกหรอยจ้ง	หันหลังให้
	(คนตัดยาง)

คนสูงเดินก่อน	ทองอ่อนเดินหลัง
สาวน้อยร้อยซึ้ง	เดินหลังลายรอย
	(คนนำข้าว)

สี่ตีนยืนยัน	ตวันนางธรรณี
ทางยาวรี	แยงวานแม่เด็ก
	(คนยกยอ)

ตีนสายให้สร้างสวนพร้าว	ตีนเข้าให้สร้างสวนยาง
------------------------	-----------------------

ไปควนอย่าไปเปล่า	เอาผักหลบมามั่ง
เข้าป่าหวันไ้	ได้หว่ายหลายเส้น

จากตัวอย่างวรรณกรรมในข้อ ข) และ ค) เป็นภาพสะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่ผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่

๒.๓ ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐาน จากวรรณกรรม

โดยหลักวิชาการ วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ เมื่อเราสนใจชีวิตมนุษย์ เราจึงต้องศึกษาวรรณกรรม เพราะวรรณกรรมเป็นเครื่องสะท้อนชีวิตจริง การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมจึงช่วยให้เข้าใจมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น การศึกษาสังคมกับการศึกษาวรรณกรรมอย่าง ควบคู่กันเป็นสิ่งจำเป็น^๑ แต่กรณีการศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนด้านการตั้งถิ่นฐานจากวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราชมีข้อจำกัดที่น่าสังเกตอยู่หลายประการคือ

๒.๓.๑ วรรณกรรมท้องถิ่นหลายประเภทเปลี่ยนแปลงไป โดยภาวะธรรมชาติและ บุคคลสนใจเปลี่ยนแปลง ทำให้วรรณกรรมท้องถิ่นบางประเภทที่เคยเป็นภาพสะท้อนเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานได้ระดับหนึ่งต้องสูญเสียคุณลักษณะเด่นไปอย่างน่าเสียดาย เช่น ชื่อบ้านนามเมือง หรือภูมินาม เป็นต้น

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่างวรรณกรรมต่อไปนี้^๒

บ้านพะเตียน	เปลี่ยนเป็น	บ้านสะเตียน
บ้านท่งน้อย	"	บ้านทองน้อย
บ้านบางว่า	"	บ้านบางวัง
บ้านโคกเหรียญ	"	บ้านโคกเรียง
บ้านเปร็ด	"	บ้านสระเปรต
บ้านปากก่า	"	บ้านป่าระก่า

๒.๓.๒ สภาพภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ วรรณกรรมท้องถิ่นไม่สามารถทำหน้าที่บันทึกภาพชีวิตของชุมชนได้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง เหล่านั้น จึงไม่สามารถทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนการตั้งถิ่นฐานให้เป็นปัจจุบันและทันสมัยได้ ภาพสะท้อนที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นจึงเป็นสื่อชี้ให้เห็นการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจนได้ยากกว่า สื่อประเภทอื่น

๒.๓.๓ ในวงการศึกษายังขาดผู้ทรงคุณวุฒิที่จะเชื่อมโยงภาพลักษณ์เรื่องการตั้ง ถิ่นฐาน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนจากวรรณกรรมท้องถิ่นให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนได้

^๑ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า ๑ - ๒๐.

^๒ ดิเรก พรตตะเสน "นามภูมิในนครศรีธรรมราช" ในรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๔ หน้า ๑๘๖.

๓. บทส่งท้าย

ภาพสะท้อนการตั้งถิ่นฐานจากวรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช เท่าที่นำเสนอมา ในภาวะการณ์อันมีข้อจำกัดอยู่หลายประการนี้ พอจะเป็นสื่อร่าง ๆ ได้ว่า คนนครศรีธรรมราช ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ สภาพภูมิศาสตร์ใดบ้าง ทำไมจึงเลือกตั้งถิ่นฐาน ณ ที่เหล่านั้น อยากรขอช่วย ประชาชนท้องถิ่นได้ช่วยกัน "เติมเต็ม" ให้เห็นเป็นรูปธรรม ขอช่วยเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน เป็น วิทยาทานแก่นุชนชนชาวนครศรีธรรมราช และผู้สนใจ "ศึกษาท้องถิ่นนครศรีธรรมราช" สืบไป